

СУЧАСНЕ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО

Олександр БОРОНЬ

ЧИ РЕСТАВРУВАВ ШЕВЧЕНКО ІКОНУ НА ВОЛИНІ?

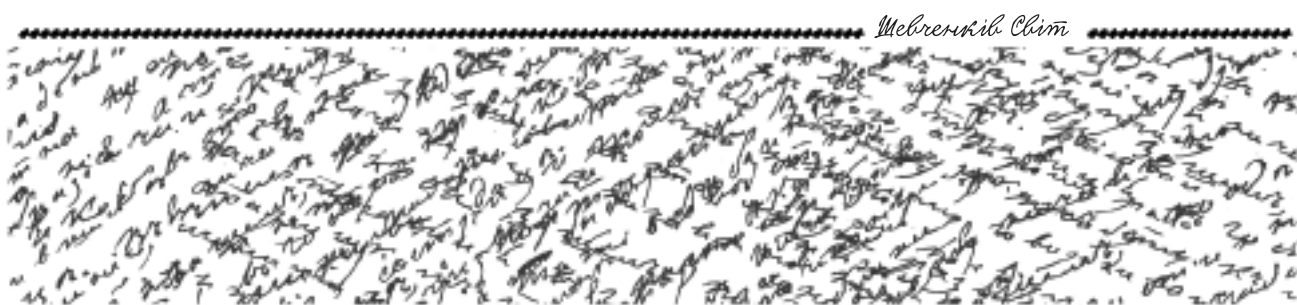
Восени 2018 року в медіа з'явилися численні повідомлення про виявлену в селі Секунь Старовижівського району Волинської області ікону, яку нібито колись реставрував Тарас Шевченко. Джерелом вони мають інтерв'ю завідувача кафедри журналістики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова професора Віктора Жадька, опубліковане на сайті «fakty.ua» 3 вересня 2018 року під назвою «На Волині знайдено 500-річну ікону з авторським підписом Тараса Шевченка» [3]. Зрозуміло, таке відкриття не може пройти повз увагу не тільки вузького кола фахівців, а й усіх, кому не байдужа творчість українського генія.

Однак, як і завжди, маємо бути особливо ретельними, аби, прагнучи збагатити мистецьку спадщину Шевченка, не приписали йому твір, до якого він не мав жодного стосунку. Отож спробуймо послідовно розглянути твердження дослідника і з'ясувати істину, наскільки це можливо. Віктор Жадько нагадує, що відомий шевченкознавець Петро Жур у 1979 році занотував розмову з 86-літнім Мефодієм Рижком, який розповідав, що його дід Іван говорив йому про те, що «в Секунь приїжджав Шевченко, що малював він стару церкву, не нинішню, збудовану пізніше, а ще стару, ветху. Її розібрали за ветхістю, а із залишків її поставили капличку на могилках. Шевченко на тільки замалював ту церкву, а й намалював на дошці для неї ікону Богородиці.

Коли церкву розібрали, то ту ікону перенесли до кладовищенської каплички» [1, 311–312]. Уважно оглянувши ікону (саме про неї тепер ідеться), Жур дійшов висновку: «Навряд чи це робота Шевченка». Констатує, що деякі дослідники заперечують перебування Шевченка в Секуні, усе ж уважав, що «не слід викреслювати з біографії Тараса Григоровича цю сторіночку», адже в селі збереглися народні перекази про поетові відвідини.

Перше питання, з якого слід починати, чи міг Шевченко і коли саме побувати в цьому селі на Волині? Жур детально дослідив маршрут подорожі співробітника Археографічної комісії по Волині восени 1846 року. 20 жовтня у Почаєві Шевченко записав у дорожній альбом (нині датується 1846–1850 роками) три народні пісні, під якими проставив указану дату. Не раніше 25 і не пізніше 27 жовтня приїхав до Житомира, доказ чому – повідомлення в газеті «Волинские губернские ведомости», яке виявив і вперше оприлюднив Жур, про прибулих до міста 25–27 жовтня. «Вважаємо, – пише Жур, – що найвірогідніше – 25 жовтня, коли прибувала до Житомира волинська пошта. Наступна пошта прибувала у вівторок. Але у вівторок, 29 жовтня, Шевченко вже був у Києві» [1, 312–313]. Однак перед тим ще заїхав на поле бою під Берестечком, враження від чого лягли в основу вірша «Ой чого ти почорніло...». Навіть якщо припустити, що з Почаєва він виїхав уже наступного дня, 21 жовтня, то на відвідини Секуня, розташованого за 15 км від Ковеля (доказів поетового перебування у якому, як і в Луцьку, немає), до прибуття в Житомир 25-го залишалося фактично три дні, включаючи дорогу.

Друге питання – про замальовки церков у Секуні та сусідній Вербці, які нібито виконав Шевченко. Жур наводить історію побутування цих творів. Свого часу Микола Шугуров оприлюднив додаткові відомості про чотири акварелі Шевченка – види Почаївської лаври, а також два малюнки тушшю згаданих церков і креслення, які бачив у П. Я. Дорошенка, а той придбав їх у колишнього професора Київського університету Опанаса Роговича. Зрештою, вони опинилися у приватній колекції, де в каталозі «Музея українских древностей В. В. Тарновского» (1899) їх зареєстрував Борис Грінченко. Нині ці малюнки тушшю зберігаються в Національному музеї Тараса Шевченка. Як Шевченкові твори їх розглядав і відомий мистецтвознавець Олекса Новицький, репродукувавши у 1914 році у своїй монографії «Тарас Шевченко як маляр» [2, 42], де вміщено, що з'ясувалося згодом із розвитком науки, чимало не належних художнику творів. Жур теж дотримувався думки про Шевченкове авторство щодо цих малюнків. Проте у десятому томі (1963) Повного зібрання творів у десяти томах їх описано у розділі «Твори, безпідставно приписувані Т. Г. Шевченкові» із висновком мистецтвознавців: «Наявність на рис. «Церква в селі Секуні» напису Шевченко, зробленого рукою невідомого, та те, що обидва ці рисунки зберігалися в Київській Археографічній комісії разом з оригінальними краєвидами Почаївської лаври роботи Шевченка, було єдиною підставою, за якою ці рисунки приписано Шевченкові. Порушення лінійної перспективи в обох малюнках, наївна трактовка дерев та примітивна техніка розкольоровки заперечують приналежність цих двох малюнків Шевченкові. Перспективна невправність кресленика також заперечує виконання його Шевченком» [6, 89–90]. Відтак у наступному Повному зібранні творів у дванадцяти томах ці малюнки навіть не згадано.

Як сказано в інтерв'ю, Віктор Жадько зробив 32 фотознімки полотна і, «збільшивши зображення, помітив у медальйоні на грудях Ісуса літери «Ш» та «Т», а також дату – «1846» [3]. Викликає сумнів, що 32-річний професійний художник, коли нібито і залучався до реставрації ікони, наважився вказати на старовинній іконі свої ініціали та рік, які годі побачити неозброєними оком. Про чи не єдиний достовірний досвід Шевченкового іконописання відомо тепер з фінансового звіту Товариства заохочування художників: серед 14 художників Шевченко дістав платню за виконання іконостасу на замовлення Орловського Бахтіна кадетського корпусу [5, 39]. Вони працювали орієнтовно у 1840–1841 роках. Галина Склярєнко, коментатор твору, зіставивши загальну суму і платню інших виконавців із платнею, яку отримав Шевченко (57 рублів), припустила, що він намалював тільки одну ікону [7, 489]. Орловський кадетський корпус знищено на початку 1930-х років, разом із ним загинув й іконостас.

Віктор Жадько нібито розшукав в архіві Почаївської лаври «Опись церковного имущества», заведену, за його словами, у Секунському храмі 1806 року. Навпроти запису «Образ Божої Матері за Престолом», як указує дослідник, зазначено: «В 1846 году образ сей рестаурирован проезжим живописцем Тарасием Шевченком». Однак не сказано, коли саме здійснено цей запис у книзі: якщо того ж 1846 року, то перед нами, без сумніву, надзвичайно важливий доказ, який відкриває шлях для подальших досліджень реставраторам і професійним мистецтвознавцям; якщо ж після поетової смерті, то наукова цінність документа не надто велика, адже це може бути лише фіксацією народних переказів.

Жадько чомусь не згадує статтю Юрія Перхоровича «Т. Г. Шевченко на Волині», опубліковану в Нью-Йорку 1964 року в 10-му річнику «Шевченко» [4] (дякую за вказівку Олесю Федоруку). Зрозуміло, ця розвідка вже не відповідає сучасному рівневі знань про поетову подорож по Волині, проте вона містить кілька важливих виписок із листів до Перхоровича, які стосуються переказів про перебування Шевченка в Секуні. Зокрема митрополит Никанор як благочинний 2-ї округи Ковельського повіту (1934–1942), до якого належала парафія в Секуні, стверджував у листі до автора статті «Т. Г. Шевченко на Волині», що, відвідуючи парафію, він бачив – востаннє 7 травня 1936 року (про що занотував собі) у старій, від 1806 року, інвентарній книжці («Опись церковного имущества») Секунської церкви «замітку, зроблену рукою настоятеля, проти опису Запрестольного Образа Б.[ожої] М.[атері]: «В 1846 году образ сей рестаурирован проезжим живописцем Тарасием Шевченком» [4, 46]. Як бачимо, про цей запис шевченковознавці знали давно. Крім того, архівні документи Почаївської Лаври, як відомо, зберігаються в Державному архіві Тернопільської області (фонд 258). Навряд чи доцільно представляти давно відому інформацію як власні відкриття.

Наведених доказів, деякі з яких ще потребують уточнень і прояснень, поки замало, щоб однозначно визнати Шевченкову причетність до ікони в селі Секунь. У кожному разі існує вірогідність перебування митця у згаданому селі, утім, про його участь у поновленні ікони слід говорити саме як про припущення, а не доведений факт. Можливо, після кваліфікованої її атрибуції наші уявлення про Шевченків мистецький доробок справді дещо розширяться.

Список використаної літератури

1. Жур П. Дума про Огонь: з хроніки життя і творчості Тараса Шевченка / Петро Жур. – Київ: Дніпро, 1985. – 434 с.
2. Новицький О. Тарас Шевченко як маляр / Олекса Новицький. – Львів; Москва: Накладом НТШ Шевченка, 1914. – 89 с.
3. Осипчук І. На Волині знайдено 500-річну ікону з авторським підписом Тараса Шевченка / Ігор Осипчук. Ел. ресурс: <https://fakty.ua/279590-r-dk-sna-znah-dka-na-volin-znajshli-starovinnu-konu-yaku-restavruvav-taras-shevchenko>, 3 вересня 2018.
4. Перхорович Ю. Т. Г. Шевченко на Волині / Юрій Перхорович // Шевченко. – Нью-Йорк, 1964. – Річник 10. – С. 39–50. Всі річники передруковано в Україні: Хроніка-2000. – Київ, 2010. – Вип. 4 (86): Зарубіжне шевченкознавство: (з матеріалів УВАН). – Ч. 2. – 447 с.
5. Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814–1861 / За ред. Є. П. Кирилюка. – Київ: Вища школа, 1982. – 432 с.
6. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: в 10 т. / Т. Г. Шевченко. – Київ: Вид-во АН УРСР. – Т. 10: Живопис, графіка, 1857–1961. – Х с., 104 арк. репродукцій, 174 с.
7. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / Т. Г. Шевченко. – Київ: Наукова думка, 2005. – Т. 7: Мистецька спадщина. Живопис і графіка: 1830–1843. – 504 с.

